

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β:
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ – ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ

ΕΜΦΥΛΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
ΝΤΙΝΑ ΒΑΪΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΝΕΛΑΚΗΣ, ΡΟΥΛΗ ΛΥΚΟΓΙΑΝΝΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

"ΑΝΤΡΑΣ ΔΕΝ ΓΕΝΝΙΕΣΑΙ, ΓΙΝΕΣΑΙ"
Κοινωνική συγκρότηση του ανδρικού στερεότυπου,
μέσα από την πορνογραφία και τον ανδρικό αυνανισμό
και πέρα από το δίπολο δημόσιο-ιδιωτικό.

ΜΠΑΛΑΜΠΑΝΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΕΑΡΙΝΟ ΕΞΑΜΗΝΟ 2010

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.
Θεωρίες της παραστασιακής επιτέλεσης. Η κοινωνική συγκρότηση του φύλου.
2. "Κανονικά" πρότυπα σεξουαλικότητας
 - 2.1 Το ετεροφυλοφιλικό συμβόλαιο
(οι άντρες έλκονται σεξουαλικά απ' τις γυναίκες –και οι γυναίκες απ' τους άντρες-)
 - 2.2 Συμβόλαια του ετεροφυλοφιλικού συμβολαίου
(ποιες γυναίκες ελκύουν τους άντρες –και ποιοι άντρες τις γυναίκες-)
3. Τρόποι "διαπαιδαγώγησης". Πορνογραφία και ανδρικός αυνανισμός.
 - 3.1 Σκηνές από μια πορνοταινία
4. Ανδρική αλλοτρίωση. Η συντριβή της "θηλυκής" μας ταυτότητας.
5. Πέρα από το δίπολο δημόσιο-ιδιωτικό
6. Συμπεράσματα

Βιβλιογραφία

1. Εισαγωγή.

Θεωρίες της παραστασιακής επιτέλεσης. Η κοινωνική συγκρότηση του φύλου.

Παραφράζοντας την περίφημη φράση από το πιο γνωστό και σημαντικότερο έργο της Σιμόν ντε Μποβουάρ, επιλέγω για την παρούσα εργασία τον γενικό τίτλο "Άντρας δεν γεννιέσαι, γίνεσαι", γιατί διερωτώμαι πάνω στην κοινωνική συγκρότηση του ανδρικού φύλου ως το αντίθετο του θηλυκού. Αντλώ από τις θεωρίες της παραστασιακής επιτέλεσης (theories of performance) οι οποίες, με τη σειρά τους, αντλούν από τη φαινομενολογία, τον κοινωνιολογικό, τον ανθρωπολογικό και τον φιλοσοφικό λόγο, καθώς επίσης από διάφορα άλλα επιστημονικά πεδία. Σε πλήρη αντίθεση με ουσιολογικές αντιλήψεις, που θεωρούν το φύλο ως μια φυσική και αραγή ταυτότητα, οι θεωρίες της παραστασιακής επιτέλεσης θεμελιώνουν την έμφυλη ταυτότητα πάνω στην υφολογικά τυποποιημένη επανάληψη ορισμένων πράξεων μέσα στο χρόνο. Επιπλέον, θεωρούν ότι οι τυποποιημένες αυτές πράξεις μπορούν να επαναλαμβάνονται ενίοτε με διαφορετικό τρόπο, οπότε προβάλλουν εξ αυτού δυνατότητες διάρρηξης και ανατροπής της εν λόγω τυποποίησης άρα, ίσως, και της δεδομένης (υποτίθεται) έμφυλης ταυτότητας.

Η Judith Butler εξηγεί ότι η έμφυλη ταυτότητα συγκροτείται μέσα από την υφολογική τυποποίηση (στυλιζάρισμα) του σώματος, δηλαδή μέσα από τον καθημερινό τρόπο με τον οποίο ο λόγος μας, οι χειρονομίες μας, οι κινήσεις μας και κάθε είδους τρόποι συμβολικής κοινωνικής σήμανσης επαναλαμβάνονται, δημιουργώντας τελικά την ψευδαίσθηση ενός μόνιμου έμφυλου εαυτού. Διευκρινίζει, μάλιστα, ότι ο έμφυλος εαυτός δεν προϋπάρχει των πράξεών του, αλλά συγκροτείται από αυτές ως μια ψυχαναγκαστική ψευδαίσθηση, ως αντικείμενο πίστης. Πιο απλά, κατά την Judith Butler, "η έμφυλη ταυτότητα είναι ένα παραστασιακό επίτευγμα που επιβάλλεται κανονιστικά από την κοινωνία και τα κοινωνικά ταμπού". Η δυνατότητα, λοιπόν, να αμφισβητήσουμε τη φυσική υπόσταση του φύλου έγκειται σ' αυτόν ακριβώς τον παραστασιακό/επιτελεστικό του χαρακτήρα (Butler 2006).

Εκτός από την Butler, και παλαιότερα, όλες οι φεμινιστικές θεωρίες έχουν ασκήσει έντονη κριτική στις νατουραλιστικές ερμηνείες του φύλου ως ένα σταθερό και βιολογικό ανθρώπινο χαρακτηριστικό. Σύμφωνα με τέτοιες αντιλήψεις, που φυσικοποιούν το φύλο, η κοινωνική ύπαρξη αντρών και γυναικών εξάγεται άμεσα από κάποιο δεδομένο της φυσιολογίας τους. Οι φεμινιστικές θεωρίες, όμως, έχουν αμφισβητήσει την άμεση αυτή αιτιακή σχέση μεταξύ φυσιολογίας και κοινωνικής ύπαρξης, διαχωρίζοντας έτσι το βιολογικό φύλο από το κοινωνικό. Πιο συγκεκριμένα, έχουν υποστηρίξει ότι το σώμα, στην έμφυλη του υπόσταση, είναι μια "ιστορική ιδέα" και όχι ένα "φυσικό είδος" (Merleau-Ponty 2005 και Μποβουάρ 1979). Με άλλα λόγια, τόσο η γυναίκα όσο και ο άντρας αποτελούν μια "ιστορική κατάσταση" και όχι ένα "φυσικό γεγονός". Οι παλαιότερες φεμινιστικές θεωρίες δεν αρνούνται, βέβαια, την υλική υπόσταση του σώματος. Θεωρούν, όμως, ότι δεν μπορεί να υπάρξει ως υλικότητα αυτή καθαυτή: υπάρχει ως υλικότητα-φορέας νοήματος. Υπάρχει μέσα στο ιστορικά κατασκευασμένο διπολικό σύστημα φύλων, ως αρσενικό ή ως θυληκό, επιτελώντας και αναπαράγοντας ό,τι κοινωνικά αποδίδεται στο καθένα.

Σε γενική συμφωνία με τις παραπάνω θεωρίες, υποστηρίζω εδώ ότι το ανθρώπινο σώμα δεν μπορεί να υπάρξει σε μια καθαρή υλική ή φυσική κατάσταση. Εγγενώς, φέρει πολιτισμικά νοήματα, πραγματώνει, επιτελεί και αναπαράγει τα κοινωνικά εκείνα στερεότυπα που του αποδίδονται. Έτσι, κάθε γυναίκα οφείλει να εν-σωματώνει την κοινωνική ιδέα περί γυναίκας, ενώ κάθε άντρας την κοινωνική ιδέα περί ανδρός. Έτσι, όποια γυναίκα και όποιος άντρας εν-σωματώνει το κοινωνικό στερεότυπο που του αποδίδεται, καταγράφεται κοινωνικά εντός των κοινωνικών ορίων κανονικότητας. Οι υπόλοιπες και οι υπόλοιποι, κατά κανόνα, τιμωρούνται. Πρόκειται για τους περίεργους (-ες), τους παράνομους (-ες), τους ανώμαλους (-ες), τους αντικανονικούς (-ες), του άλλους (-ες), τους outsiders (Becker 1985).

Εστιάζω εδώ στα κοινωνικά όρια κανονικότητας και τα κοινωνικά στερεότυπα που κατασκευάζονται για τους άντρες και εξετάζω, στη συνέχεια, τους τρόπους με τους οποίους "διαπαιδαγωγούνται" προκειμένου να τα εν-σωματώνουν, να τα επιτελούν και να τα αναπαράγουν "κανονικά", χωρίς "επικίνδυνες" παρρεκλίσεις.

2. "Κανονικά" πρότυπα σεξουαλικότητας

2.1 Το ετεροφυλοφιλικό συμβόλαιο

(οι άντρες έλκονται σεξουαλικά απ' τις γυναίκες –και οι γυναίκες απ' τους άντρες-)

Όπως εξήγησα και παραπάνω, κάθε κοινωνία, χάρη σε περίπλοκα εργαλεία και μηχανισμούς, ορίζει για τα μέλη της σαφείς κανόνες έμφυλης συμπεριφοράς, τους οποίους οφείλει κανείς να εν-σωματώνει, να επιτελεί και να αναπαράγει πιστά. Μέσα από τους κανόνες αυτούς, που διατρέχουν όλη την κοινωνική ζωή, κάθε κοινωνία ορίζει και τα όρια ανεκτικότητάς της απέναντι στις διάφορες έμφυλες ανθρώπινες πρακτικές. Στο βαθμό, λοιπόν, που κάποιος παραβαίνει τους αυστηρούς κοινωνικούς κανόνες έμφυλης συμπεριφοράς, κατά κανόνα τιμωρείται και καταγράφεται κοινωνικά ως αντικανονικός, στο περιθώριο της κοινωνικής ζωής. Μιλώντας για τους άντρες, τα κατασκευασμένα συμφραζόμενα που αποδίδονται κοινωνικά στο φύλο τους είναι συνήθως η δύναμη, η επιβολή, ο έλεγχος, η ανταγωνιστικότητα, η σκληρότητα, η επιθετικότητα, η βία, ενώ αυτά που αποδίδονται κοινωνικά στις γυναίκες είναι συνήθως η αδυναμία, η πειθάρχηση, η ευαισθησία και η παθητικότητα. Μέσα στην κοινωνικά κατασκευασμένη αυτή σχέση, το αντρικό φύλο φορτίζεται θετικά ως το ισχυρό, ενώ το γυναικείο φορτίζεται αρνητικά ως το "άλλο", το δεύτερο, το αδύναμο φύλο. Η αντιδιαμετρικά αντίθετη φόρτιση της παραπάνω σχέσης συγκροτεί τελικά ένα άκαμπτο δίπολο μεταξύ αντρών και γυναικών, μια σχέση εξουσίας, εντός της οποίας το κοινωνικό πλεονέκτημα έχουν σαφώς οι άντρες.

Στο κανονιστικό πλαίσιο ανθρώπινης έμφυλης συμπεριφοράς, για το δίπολο άντρας-γυναίκα, η κοινωνία έχει κατασκευάσει φυσικά και τον τρόπο με τον οποίο η μεταξύ τους σχέση οφείλει να λειτουργεί σεξουαλικά. Τα κοινωνικά όρια κανονικότητας, λοιπόν, που έχουν κατασκευαστεί για την ανθρώπινη σεξουαλικότητα, αναγνωρίζουν ως μόνο αποδεκτό τον κανόνα της ετεροφυλοφιλίας. Και πάλι εδώ εγκαθίσταται μια άμεση αιτιακή σχέση μεταξύ βιολογικού φύλου και ανθρώπινης σεξουαλικότητας: η αναγνώριση δύο βιολογικών φύλων, του αρσενικού και του θηλυκού, συνεπάγεται άμεσα την αναγνώριση της ετερόφυλης σεξουαλικής επαφής ως της μόνης κανονικής. Πρόκειται για αυτό που η Butler ονομάζει ετεροφυλοφιλική μήτρα (heterosexual matrix) ή, πιο απλά, για το ετεροφυλοφιλικό συμβόλαιο (Butler 2005). Οι άντρες, λοιπόν, έλκονται σεξουαλικά από τις γυναίκες και οι γυναίκες από τους άντρες. Διαφορετικά, ως ομοφυλόφιλοι άντρες ή γυναίκες, ως αμφισεξουαλικοί ή αμφισεξουαλικές, ως τρανσέξουαλ κ.ά., καταγράφονται κοινωνικά ως αντικανονικοί και αντικανονικές και τίθενται στο περιθώριο της κοινωνικής ζωής.

2.2 Συμβόλαιο του ετεροφυλοφιλικού συμβολαίου

(ποιες γυναίκες ελκύουν τους άντρες –και ποιοι άντρες τις γυναίκες-)

Η κανονιστική ρύθμιση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, στη βάση της ετεροφυλοφιλίας (και μόνο), δεν είναι ωστόσο αρκετή για τη συνολική ρύθμιση της έμφυλης σεξουαλικής συμπεριφοράς. Έχοντας ορίσει ότι οι άντρες έλκονται αποκλειστικά από τις γυναίκες και οι γυναίκες αποκλειστικά από τους άντρες, η κοινωνική ρύθμιση προχωράει ακόμη παραπέρα, ορίζοντας ακριβώς και τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες οφείλουν να ελκύουν τους άντρες και οι άντρες τις γυναίκες. Για το σκοπό αυτό κατασκευάζεται μια σειρά από κοινωνικά συμφραζόμενα και στερεότυπα τα οποία αποδίδονται στο αντρικό και στο γυναικείο φύλο αντίστοιχα. Αποτιμώντας την τάση των καιρών, καθότι η τάση αυτή δεν είναι καθόλου σταθερή διαχρονικά, το επιθυμητό γυναικείο σώμα είναι αδύνατο, ψηλό, με σαρκώδη χείλια, πλούσιο στήθος κ.ά., ενώ το αντρικό, είναι επίσης αδύνατο, ψηλό, με αποτριχωμένο στήθος και καλογυμνασμένους μυς. Πέρα, μάλιστα, από τα "φυσιογνωμικά" αυτά χαρακτηριστικά, τόσο το αντρικό όσο και το γυναικείο σώμα οφείλουν να επιτελούν και μια λεπτομερώς κατασκευασμένη κινησιολογία τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική παρουσία τους, άρα και τη στιγμή της σεξουαλικής τους επαφής.

Εστιάζω παρακάτω στο λεπτομερώς κατασκευασμένο κοινωνικό στερεότυπο για το αντρικό σώμα καθώς επίσης στον τρόπο με τον οποίο αυτό "διαπαιδαγωγείται" προκειμένου να το επιτελεί τη στιγμή της σεξουαλικής του επαφής με το "αντίθετο" σώμα, μέσα από την πορνογραφία και τον αυνανισμό.

3. Τρόποι "διαπαιδαγώγησης". Πορνογραφία και ανδρικός αυνανισμός.

Μπορεί να φανταστεί κανείς διάφορους τρόπους μέσα από τους οποίους διαπαιδαγωγείται ένας άντρας προκειμένου να επιτελεί "κανονικά" ή, αλλιώς, να εν-σωματώνει τα λεπτομερώς κατασκευασμένα στερεότυπα που αποδίδονται κοινωνικά στην έμφυλη σεξουαλική του συμπεριφορά: μέσα από την τηλεόραση, τη διαφήμιση, το σχολείο, τη θρησκεία, την οικογένεια κ.ά. Εστιάζω εδώ σε έναν από τους δημοφιλέστερους τρόπους διαπαιδαγώγησης του ανδρικού πληθυσμού, στο παράδειγμα της πορνογραφίας. Ενώ εδώ τη σύγχρονη πορνογραφία εμπορικού χαρακτήρα και όχι αυτήν που ενδεχομένως, και με τον καιρό, αποκτά μια αισθητική, μια cult ή μια κωμική διάσταση. Επιπλέον, δεν υπάρχει λόγος να αναφερθώ σε κάποιον συγκεκριμένο τίτλο μιας τέτοιας εμπορικής πορνό ταινίας, καθώς όλες σκηνοθετούνται με πανομοιότυπο τρόπο, γεγονός καθόλου τυχαίο όπως θα φανεί παρακάτω. Οι ιδιαίτεροι λόγοι για τους οποίους επιλέγω να εστιάσω στο παράδειγμα της εμπορικής πορνογραφίας είναι οι εξής:

1) Το πορνογραφικό υλικό ρέει σήμερα άφθονο και, μάλιστα, φτηνά έως δωρεάν: στην τηλεόραση, στον κινηματογράφο, στα περίπτερα, στο διαδίκτυο, ακόμη και σε διαφημιστικές αφίσες.

2) Με βάση πρόχειρα στατιστικά στοιχεία που βρίσκει κανείς στο διαδίκτυο, οι ιστοσελίδες πορνογραφικού ενδιαφέροντος βρίσκονται μεταξύ αυτών με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα, κυρίως από την πλευρά των αντρών.

3) Το πορνογραφικό υλικό συνοδεύει συνήθως μια ιδιαίτερος κοινή σεξουαλική πρακτική των αντρών, την οποία μάλιστα ξεκινούν από πολύ μικρή ηλικία, την πρακτική της αυτοϊκανοποίησης.

4) Και τέλος, στην πορνογραφία, το λεπτομερώς κατασκευασμένο ανδρικό στερεότυπο που μελετώ αναπαρίσταται με έναν ιδιαίτερος γλαφυρό και αποκαλυπτικό τρόπο, τεκμηριώνοντας έτσι πιο εύκολα τους ισχυρισμούς μου.

3.1 Σκηνές από μια πορνοταινία

Είναι προφανές ότι οι ταινίες πορνό δεν παράγονται σε κοινωνικό κενό. Σε πλήρη αλληλεπίδραση με την κοινωνική πραγματικότητα (και πώς θα μπορούσε να 'ναι αλλιώς) αναπαράγουν, και προορίζονται για να αναπαραγάγουν, τις κυρίαρχες αντιλήψεις για την έμφυλη ανδρική σεξουαλική συμπεριφορά. Οι αντιλήψεις αυτές ορίζουν την ανδρική σεξουαλικότητα ως μια πιεστική φυσική ανάγκη που έχει την έδρα της στο ανδρικό μόριο. Θεμελιακά, λοιπόν, θεωρούν ότι η ανδρική σεξουαλική επιθυμία δεν αποτελεί μια σωματική επιθυμία που θα μπορούσε να λειτουργεί σε συνάρτηση με τον πνευματικό και ψυχικό εαυτό των αντρών. Πράγματι, η αντίληψη αυτή αποτυπώνεται στις ταινίες πορνό καταρχάς μέσα από την έλλειψη σεναρίου. Η σεξουαλική επιθυμία του πρωταγωνιστή δεν έχει αφητηρία μια κοινωνική συναναστροφή, μια πνευματική ή μια συναισθηματική σχέση με το "άλλο" φύλο. Πολύ απλά, η σεξουαλική του επιθυμία προϋπάρχει ως συσσωρευμένη ενέργεια που χρήζει άμεσης αποφόρτισης. Ακόμα και σε ταινίες πορνό που διαθέτουν ένα στοιχειώδες σενάριο, η σεξουαλική στιγμή ξεκινά μέσα σε λίγα μόνο λεπτά. Η αντρική στύση, λοιπόν, παρουσιάζεται ως μια αυτόματη και ακαριαία διαδικασία και ό,τι προηγείται της στύσης παραλείπεται. Ο άντρας πρωταγωνιστής είναι πάντα σε ετοιμότητα, χωρίς να χρειάζεται καμία προηγούμενη τρυφερή περιπτύξη, πνευματική ή συναισθηματική ενεργοποίηση, που θα τον οδηγούσε στη σεξουαλική επιθυμία του ερωτικού αντικειμένου.

Η αντρική στύση, βέβαια, στις ταινίες πορνό έχει κι άλλα χαρακτηριστικά πέρα από αυτό του αυτοματισμού. Πρόκειται για μία στύση που διαρκεί τόσο σε χρόνο (ποσοτικά χαρακτηριστικά) όσο και σε σκληρότητα (ποιοτικά χαρακτηριστικά). Ο πρωταγωνιστής ελέγχει και καθοδηγεί την υπεράνθρωπη αυτή στύση με απόλυτη μαεστρία: καθοδηγεί αυτός το γυναικείο σώμα, έχει απόλυτο έλεγχο των κινήσεών του και εναλλάσσει τις σεξουαλικές στάσεις γρήγορα και με ακρίβεια. Η επίδοση σε χρόνο και η σωματική του αντοχή ολοκληρώνουν το προφίλ του macho εραστή. Είναι, τελικά, ένας υπερήρωας της σεξουαλικής πράξης με βασικό όπλο το πέος του.

Μέσα από τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά που του αποδίδονται, το πέος στις ταινίες πορνό φετιχοποιείται. Ολόκληρη η σεξουαλική πράξη, και ο τρόπος με τον οποίο αυτή σκηνοθετείται,

οργανώνεται γύρω από αυτό. Έτσι, κυρίαρχες σκηνές στις ταινίες πορνό είναι αυτές της πεολεξίας και της διείσδυσης. Το πέος είναι αυτό που οργανώνει και καθοδηγεί τη σεξουαλική πράξη. Και εξαιτίας της φетиχοποίησής του, η πράξη της διείσδυσης αποκτά κεντρική θέση και συγκεκριμένα (υπερτονισμένα) χαρακτηριστικά. Κάποιες φορές, για παράδειγμα, η διείσδυση προβάλλεται ως τιμωρία, λόγω του πόνου που μπορεί να προκαλέσει ή λόγω της εξουθένωσης του γυναικείου σώματος από τη χρονική διάρκεια και την ένταση της υπεράνθρωπης ανδρικής σεξουαλικής πράξης. Άλλες φορές, η διείσδυση προβάλλεται ως υπερθέαμα ηδονής που προσφέρει το πέος στο γυναικείο σώμα. Μέσα στο υπερθέαμα που στήνεται μπροστά στα μάτια του αυνανιζόμενου άντρα, ο φαλλός υπερτονίζεται, μετατρέπεται σε σύμβολο. Μέσω του πρωταγωνιστή-υπερήρωα, μέσα από το προφίλ του macho εραστή, ο φαλλός "πολλαπλασιάζεται". Ο φαλλός, μάλιστα, δεν πολλαπλασιάζεται μόνο μεταφορικά αλλά και κυριολεκτικά: παρακολουθούμε συχνά το γυναικείο σώμα να δέχεται πολλαπλές, παράλληλες διεισδύσεις από ομάδες αντρών που είτε την τιμωρούν είτε της προσφέρουν αφόρητη ηδονή. Κυριολεκτικά ή μεταφορικά, πάντως, προκειμένου να εγκαταστήσει την κυριαρχία του, ο φαλλός παρουσιάζεται συνήθως στα πολλαπλάσιά του.

4. Ανδρική αλλοτρίωση. Η συντριβή της "θηλυκής" μας ταυτότητας.

Παραπάνω περιέγραφα συνοπτικά το σεξουαλικό (υπερ)θέαμα που σκηνοθετείται μπροστά στα μάτια του αυνανιζόμενου άντρα και που του υποδεικνύει το κοινωνικό στερεότυπο για το ανδρικό έμφυλο σώμα, την ανδρική έμφυλη σεξουαλική συμπεριφορά και επιθυμία που οφείλει ένας "κανονικός" άντρας να επιτελεί. Επιστρέφοντας στη διατύπωση της Butler, πρόκειται για το "παραστασιακό" εκείνο "επίτευγμα που επιβάλλεται κανονιστικά στον άντρα από την κοινωνία και τα κοινωνικά ταμπού". Ο αυνανιζόμενος άντρας διαπαιδαγωγείται προκειμένου να εν-σωματώσει το συγκεκριμένο κοινωνικό στερεότυπο, να μπει σε ένα σώμα γυμνασμένο και άτριχο, σε ένα σώμα με φοβερές αντοχές και, έπειτα, να επιδοθεί σε μια υπεράνθρωπη σεξουαλική λειτουργία που μπορεί να ρίξει το γυναικείο σώμα σε μια έκσταση ηδονής. Έτσι, η σεξουαλική πράξη προσλαμβάνει για τον άντρα χαρακτηριστικά πρωταθλητισμού, σαν ένας στίβος σεξουαλικών επιδόσεων με σημαντικότερο εργαλείο το πέος του. Το πρότυπο αυτό, έμφυλου σώματος και σεξουαλικότητας, οφείλει μάλιστα να προσανατολιστεί στην επιθυμία ενός άλλου προτύπου έμφυλου σώματος και σεξουαλικότητας, του γυναικείου παθητικού καλλίγραμμου σώματος, του "γηπέδου" που θα υποδεχτεί τον ανδρικό σεξουαλικό "στίβο".

Κεντρική σημασία στην κατανόηση του παραπάνω σεξουαλικού "στίβου" έχει το γεγονός ότι η ανδρική σεξουαλική διέγερση παρουσιάζεται αποσυνδεδεμένη από οποιαδήποτε πνευματική και συναισθηματική αιτιότητα. Αυτό σημαίνει ότι ο αυνανιζόμενος άντρας εκπαιδεύεται στο να αναλαμβάνει και να διεκπεραιώνει σεξουαλικά καθήκοντα και επιτεύγματα κωφεύοντας στα συναισθήματα και τις επιθυμίες του. Αν η σεξουαλικότητα απαιτεί απ' αυτόν τον συναισθηματική εμπλοκή, τον αυθορμητισμό, την τρυφερότητα και την παραίτηση από τον έλεγχο, στα οποία εκπαιδεύεται από μικρός να είναι καχύποπτος, τότε ο μόνος τρόπος που απομένει να αντιληφθεί τη σεξουαλικότητά του είναι να τη διαχωρίσει από τη στενή προσωπική επαφή και τη συναισθηματική εγγύτητα. Το σχήμα αυτό, για να λειτουργήσει, προϋποθέτει την *ανδρική αλλοτρίωση*. Προϋποθέτει δηλαδή την αποξένωση των ανδρών από συγκεκριμένα κομμάτια του ψυχισμού τους, από τα βιώματά τους και τα σώματά τους, προκειμένου να ανταποκριθούν στην κοινωνικά κατασκευασμένη έμφυλη ταυτότητα που τους αποδίδεται. Η *ανδρική αλλοτρίωση*, ως προϋπόθεση για την πραγμάτωση της ανδρικής ταυτότητας, σημαίνει αυτό: τη συντριβή της πλευράς τους που έχει κοινωνικά αποδοθεί αυτούσια και αποκλειστικά στο "άλλο" φύλο: μιας πλευράς συναισθηματικής, αυθόρμητης, τρυφερής: της "θηλυκής" τους πλευράς.

Αν όλα τα παραπάνω ισχύουν, αν δηλαδή τα συμφραζόμενα που συνοδεύουν το ανδρικό έμφυλο σώμα και την ανδρική έμφυλη σεξουαλική συμπεριφορά κατασκευάζονται κοινωνικά, τότε πράγματι δεν ανταποκρίνονται σε καμία "φυσική" απόρροια του ανδρικού βιολογικού φύλου. Επομένως, η κοινωνική απαίτηση τόσο από τους άντρες όσο και από τις γυναίκες να ανταποκριθούν στο κατασκευασμένο στερεότυπο που συνοδεύει το βιολογικό τους φύλο λειτουργεί καταπιεστικά και για τους δύο. Με βάση την παραπάνω αλλοτριωτική διαδικασία, υποστηρίζω εδώ την καταπιεστική λειτουργία του κοινωνικού στερεότυπου του ανδρικού φύλου εις βάρος των ανδρών, χωρίς να αμφιβάλλω καθόλου ότι το ίδιο ισχύει και για τις γυναίκες και χωρίς να αμφιβάλλω καθόλου ότι, εντός του διπόλου άντρας-γυναίκα, το κοινωνικό πλεονέκτημα κατασκευάζεται υπέρ των ανδρών. Υποστηρίζω, απλώς, ότι παρά το κοινωνικό πλεονέκτημα υπέρ τους, πολλοί άντρες καταπιέζονται

πραγματώνοντας την έμφυλη ταυτότητά τους, εφόσον αυτή δεν ανταποκρίνεται σε κανέναν "φυσικό" τους ρόλο.

5. Πέρα από το δίπολο δημόσιο-ιδιωτικό

Ιστορικά, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, υπήρξε για τον αυνανισμό ένα πλήθος θεωριών και φιλοσοφικών αντιλήψεων, πολύ διαφορετικών και σε σύγκρουση μεταξύ τους. Ο Thomas Laqueur, στο βιβλίο του *Οι κατά μόνας ηδονές. Πολιτισμική ιστορία του αυνανισμού.*, παρουσιάζει αναλυτικά κάποιες από τις σημαντικότερες αντιλήψεις περί αυνανισμού ή, καλύτερα, τα νοητικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα που τον συνοδεύουν σε διάφορες κοινωνίες και διάφορες εποχές. Στην κλασική αρχαιότητα, για παράδειγμα, ο αυνανισμός θεωρείτο ως μια πράξη κατώτερης κοινωνικής θέσης, που δεν άρμοζε στους ελεύθερους άντρες πολίτες (αφού αυτοί αγαπούσαν με πολύ εκλεπτυσμένους τρόπους), αλλά στους σάτυρους, τους δούλους και τις γυναίκες (που θεωρούνταν άλλωστε ατελείς άντρες). Ο αυνανισμός, λοιπόν, ήταν είτε μια πράξη που προκαλούσε τη λύπηση παρά την καταδίκη, είτε αφορμή για αστειύσιμους και αισχρολόγο διακωμώδηση. Αργότερα, στην εβραϊκή παράδοση και το χριστιανισμό, οι σχετικές αντιλήψεις αλλάζουν και ο αυνανισμός θεωρείται πλέον ως ένα μιανό και "παρά φύσιν" αμάρτημα που παραβαίνει τη "φυσική τάξη" έκχυσης του σπέρματος στο εσωτερικό του γυναικείου κόλπου (και πουθενά αλλού).

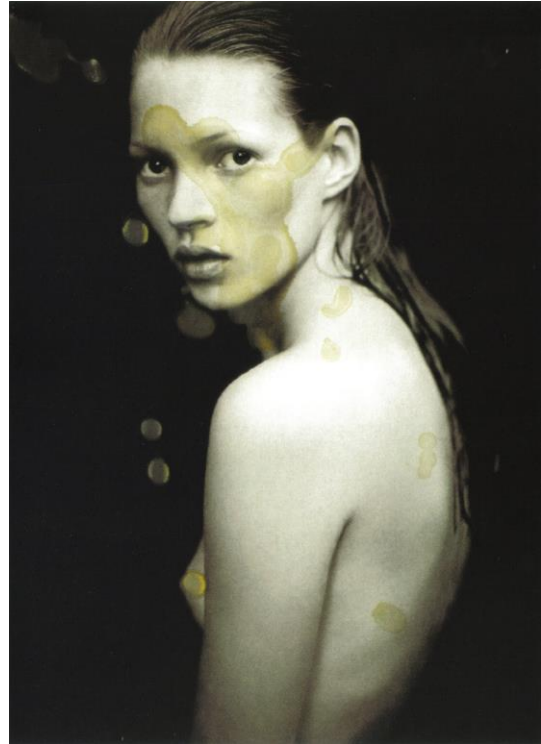
Εδώ, μας ενδιαφέρουν οι σχετικές αντιλήψεις την περίοδο του Διαφωτισμού και, στη συνέχεια, την εποχή της μετανεωτερικότητας για δύο βασικούς λόγους: καταρχάς, γιατί είναι οι αντιλήψεις που επιβιώνουν με τον πιο ζωντανό τρόπο μέχρι σήμερα και, έπειτα, γιατί τοποθετούν το ζήτημα στο γνωστό δίπολο δημόσιο-ιδιωτικό, που διαπραγματεύονται πολλές σύγχρονες θεωρίες και διαπραγματευτήκαμε κι εμείς στο μάθημα.

Για το Διαφωτισμό, λοιπόν, που θεμελιώνει τη λογική, τον έλεγχο της φύσης, τη διαφάνεια, τον αυτοδύναμο άνθρωπο, την εγκράτεια, τον αυτοέλεγχο, και άλλες τέτοιες έννοιες περί της ανθρωπίνης έλλογης κυριαρχίας επί της φύσης, ο αυνανισμός θεμελιώθηκε ως μια προσποιητή εκδοχή της πραγματικής απόλαυσης, μία πράξη βασισμένη στο προσχηματικό, την απάτη και την πλαστογράφηση κι έτσι αντιδιαμετρικά αντίθετη στη διαφάνεια του φυσικού. Επιπλέον, ως πράξη που συμβαίνει συνήθως κατά μόνας και μυστικά, θεωρήθηκε ως το άκρον άωτο του ιδιωτικού, ως μια αντικοινωνική πράξη χωρίς εξωτερικούς φραγμούς και μάρτυρες, έξω δηλαδή από τη δημόσια θέα. Κάτι τέτοιο για το Διαφωτισμό υπήρξε αδιανόητο: μια πράξη που ξέφευγε από τη δημόσια θέα και δεν μπορούσε να θωρακιστεί στα όρια της σωματικής ακεραιότητας (όπως η γύμνια, το πτύειν ή το πέρδεσθαι δημοσίως). Μια πράξη σε μια επικράτεια της ιδιωτικότητας και πέρα από την εμβέλεια της "εκπολιτιστικής διαδικασίας". Ο Φρόντ γράφει χαρακτηριστικά: "αν ο νηπιακός αυνανισμός δεν πιαστεί στο αγκίστρι της κουλτούρας, μέλλει να αποτελέσει την πρώτη μείζονα παρέκκλιση από την αναπτυξιακή πορεία που έχει οριστεί για τον πολιτισμένο άνθρωπο". Συγκρατώ, εδώ, το γεγονός ότι ο αυνανισμός θεωρήθηκε από το Διαφωτισμό ως μια πράξη που ανήκει σε μια ιδιαίτερη πτυχή της ιδιωτικής σφαίρας, μια πτυχή απολύτως αποκλεισμένη και απαραβίαστη από τη δημόσια.

Χρειάζεται να φτάσουμε στη δεκαετία του 1960, οπότε οι μεταμοντέρνες και μεταξύ αυτών κυρίως οι φεμινιστικές θεωρίες αμφισβητούν τον παραπάνω νεωτερικό άκαμπτο διαχωρισμό μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού. Μιλώντας, όμως, για τον αυνανισμό, ενώ είναι ακριβώς αυτές οι θεωρίες που συμβάλλουν στην απενοχοποίησή του και την αποφασιστική του "έξοδο" στη δημόσια σφαίρα, επιμένουν να τον θεωρούν ως πράξη ιδιαίτερας ιδιωτική και προσωπική. Ενώ, λοιπόν, ο αυνανισμός δηλώνεται πλέον δημοσίως και χωρίς ενοχές (βρίσκεται στην τηλεόραση, στο διαδίκτυο, σε βιβλιοπωλεία, σε αίθουσες τέχνης κ.α.), συνεχίζει να θεωρείται ως πράξη προσωπική. Και μάλιστα, ως τέτοια, θεμελιώνεται εκ νέου ως πράξη ατομικής απελευθέρωσης και καλλιέργειας του εαυτού, ως διακήρυξη ατομικής αυτονομίας και ως εναρκτήριο αντιπερισπασμός στο πλαίσιο της σεξουαλικής και της πολιτισμικής σύγχρονης πολιτικής.

Στο σημείο αυτό, εντοπίζω μία από τις μεγαλύτερες αντιφάσεις κάποιων μεταμοντέρνων θεωριών: ενώ είναι αυτές που συμβάλλουν θεωρητικά στην άρση των αυστηρών διαχωρισμών μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, επιμένουν να θεωρούν την πράξη του αυνανισμού απολύτως προσωπική, προστατευμένη από τις δημόσιες πολιτικές και, ως εκ τούτου, πράξη μιας εν δυνάμει ατομικής σεξουαλικής απελευθέρωσης. Όπως φάνηκε, όμως, στα παραπάνω κεφάλαια, κάτι τέτοιο δεν ισχύει καθόλου.

Μιλώντας για τον αυνανιζόμενο άντρα, είδαμε ότι η πράξη του συνοδεύεται και "ενεργοποιείται" συνήθως από ένα πορνογραφικό υλικό που παράγει και αναπαράγει πιστά όλα εκείνα τα κοινωνικά στερεότυπα που έχουν κατασκευαστεί για την έμφυλη σεξουαλική του συμπεριφορά. Παρότι, λοιπόν, αυνανιζόμενοι βρισκόμαστε μόνοι μας σε μια πράγματι προσωπική στιγμή με τον εαυτό μας, ωστόσο δεν ξεφεύγουμε καθόλου από τη δημόσια σφαίρα. Ακόμη και τις πιο μοναχικές στιγμές, η φαντασία μας (είτε με τη βοήθεια οπτικού υλικού είτε χωρίς) ενεργοποιείται από κοινωνικά κατασκευασμένες εικόνες από τις οποίες είναι πολύ δύσκολο (αλλά όχι αδύνατο) να απεγκλωβιστούμε. Πολύ εύστοχα, ο Philippe Meste συμμερίζεται τον παραπάνω ισχυρισμό στο έργο του *page de magazine, tache de sperme* (σελίδα περιοδικού, λεκές από σπέρμα): κάποιος άντρας έχει εκσπερματίσει πάνω σε μια σελίδα περιοδικού, πάνω, όμως, στην κοινωνικά κατασκευασμένη πρότυπη εικόνα γυναίκας που οφείλει να επιθυμεί:

Philippe Meste, Aquarelle, 1995-2001, page de magazine, tache de sperme, 40 x 30 cm, Courtesy galerie Jousse Entreprise, Paris

6. Συμπεράσματα

Φτάνοντας στο τέλος, συνοψίζω ό,τι ισχυρίστηκα στην παρούσα εργασία σε δύο βασικά συμπεράσματα:

1) Ο αυνανιζόμενος άντρας, τη στιγμή της αυτοϊκανοποίησης, δεν βρίσκεται στην πραγματικότητα μόνος του. Η σεξουαλική του επιθυμία ενεργοποιείται από τη φαντασία του η οποία, παρότι δική του, αλληλεπιδρά καθημερινώς με στερεοτυπικές εικόνες έμφυλων σωμάτων και συμπεριφορών. Είτε, λοιπόν, συνοδεύεται από οπτικό πορνογραφικό υλικό είτε ενεργοποιείται αποκλειστικά από τη φαντασία, ο αυνανισμός δεν ξεφεύγει καθόλου (ή τουλάχιστον πολύ εύκολα) από τις δημόσιες εικόνες κοινωνικά κατασκευασμένων προτύπων. Το κοινωνικό στερεότυπο που αντιστοιχεί στο ανδρικό και στο γυναικείο φύλο αναπαρίσταται με έκδηλο τρόπο στις ταινίες πορνό αλλά και αντίστροφα, το πρότυπο που αποδίδεται κοινωνικά στο ανδρικό και στο γυναικείο φύλο μέσα από τις ταινίες πορνό επιστρέφει στην κοινωνία ως στερεότυπο. Αν όλα αυτά ισχύουν, τότε φαίνεται ότι δεν μπορεί να υπάρξει μια στιγμή απόλυτης ιδιωτικότητας. Προφανώς, μπορεί κανείς να βρεθεί σε έναν χώρο χωρίς τη φυσική παρουσία κανενός άλλου ατόμου. Ακόμη κι έτσι, όμως, δεν αφήνει απ' έξω όλες εκείνες τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις που βίωσε προηγουμένως και θα βιώσει και στη συνέχεια. Τελικά, αποδεικνύεται ότι η ιδιωτική σφαίρα δεν είναι καθόλου απαραβίαστη και θωρακισμένη από τη δημόσια,

ακόμη και στις πτυχές της που θεωρούνται ως άκρως προσωπικές. Αυτή είναι μια από τις μεγαλύτερες αποδείξεις που καταρρίπτουν οποιονδήποτε άκαμπο διαχωρισμό μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού και επιμένουν να κατανοούν και να ερμηνεύουν τον κόσμο μέσα από καθαρές καταστάσεις.

2) Τέλος, συγκρατώ για τους άντρες, την αλλοτρίωσή τους ως προϋπόθεση για την πραγμάτωση της κοινωνικά κατασκευασμένης ανδρικής τους ταυτότητας. Με άλλα λόγια, τη συντριβή της πλευράς τους που έχει κοινωνικά αποδοθεί αυτούσια και αποκλειστικά στο "άλλο" φύλο, μιας πλευράς συναισθηματικής, αυθόρμητης, τρυφερής: της "θηλυκής" τους πλευράς. Οι διαρκείς κοινωνικές πιέσεις που δέχεται κάθε άντρας προκειμένου να αποξενωθεί από συγκεκριμένα κομμάτια του ψυχισμού, των βιωμάτων και του σώματός του (τα κομμάτια αυτά που έχουν αποδοθεί στο "άλλο" φύλο), δεν μπορεί παρά να λειτουργούν, για ορισμένους τουλάχιστον, καταπιεστικά. Παρά το γεγονός ότι, εντός του διπόλου άντρας-γυναίκα το κοινωνικό πλεονέκτημα κατασκευάζεται υπέρ των αντρών, το κοινωνικό στερεότυπο που αποδίδεται στους άντρες δεν αντιστοιχεί σε καμία περίπτωση σε κάποιον "φυσικό" τους ρόλο. Εξ αυτού, λοιπόν, η εν-σωματώση του ανδρικού κοινωνικού στερεότυπου δεν μπορεί να είναι, τουλάχιστον για κάποιους, καταπιεστική, χωρίς βέβαια να είναι μονόδρομος. Προφανώς, μέσα από ένα πλήθος άλλων αντιλήψεων, μπορούμε να φανταστούμε δυνατότητες μιας διαφορετικής πραγμάτωσης του σώματος, της σεξουαλικότητας και τις επιθυμίας μας, που επανακατακτεί λίγα ή πολλά από εκείνα απ' τα οποία θα έπρεπε "κανονικά" να απεμπλακούμε: την ευαισθησία, την τρυφερότητα, την αδυναμία, την παραίτηση από τον έλεγχο και άλλα τέτοια "θηλυκά" χαρακτηριστικά.

Βιβλιογραφία

Βαϊού Ντ., Καλαντίδης Ά., 2009, "Πόλεις των «άλλων». Καθημερινές πρακτικές και συγκρότηση του δημόσιου χώρου.", στο Σπυριδάκης Μ. (επιμ.), *Μετασηματισμοί του χώρου: Κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις*, Νήσος, Αθήνα

Baqué D., 2002, *Mauvais genre(s): Erotisme, pornographie, art contemporain*, éditions du Regard, Paris

Becker H. S., 1985, *Outsiders. Etudes de sociologie de la déviance*, Métailié, Paris

Butler J., 2004, "Σώματα που έχουν σημασία", στο Μακρυνιώτη Δ. (επιμ.), *Τα όρια του σώματος. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις*, Νήσος, Αθήνα

Butler J., 2005, *Trouble dans le genre. Pour un féminisme de la subversion*, La découverte, Paris

Butler J., 2006, "Παραστασιακές επιτελέσεις και συγκρότηση του φύλου: Δοκίμιο πάνω στη φαινομενολογία και τη φεμινιστική θεωρία", σε Αθανασίου Α. (επιμ.), *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*, Νήσος, Αθήνα

Έκ-φυλες (Λύδια, Σούλα, Φραντσέσκα), 2006, *Σώμα Φύλο Σεξουαλικότητα*, έκ-φυλες, Θεσσαλονίκη

Kaufman M., 1993, *Cracking the armour - Power, pain and the lives of men*, Penguin books

Λαδά Σ., διδακτικές σημειώσεις στο πλαίσιο του μαθήματος *Τόπος-Χώρος-Φύλο*, στο προπτυχιακό διατμηματικό πρόγραμμα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ.

Λαδά Σ., Χαστάογλου Β., Χατζησάββα Δ., διδακτικές σημειώσεις στο πλαίσιο του μαθήματος *Πόλη, πολίτες, πολιτισμός: χώρος και έμφυλη ταυτότητα*, στο προπτυχιακό διατμηματικό πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ.

Laqueur T., 2003, *Κατασκευάζοντας το φύλο. Σώμα και κοινωνικό φύλο από τους αρχαίους Έλληνες έως τον Φρόιντ*, Πολύτροπον, Αθήνα

Laqueur T., 2006, *Οι κατά μόνας ηδονές. Πολιτισμική ιστορία του αυνανισμού*, Νεφέλη, Αθήνα

Merleau-Ponty M., 2005, *Phenomenology of perception*, Routledge, London

Μποβουάρ Σ. ντε, 1979, *Το δεύτερο φύλο*, Αθήνα, Γλάρος